БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. АПРЕЛЬ 18 ВТОРНИК № 91 (8859). Өртээ 2 кеп

КОММУНИЗМ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ АЖЫЛЧЫН АҢГЫНЫҢ БОЛГАШ БҮГҮ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДАЙЫНЧЫ АВАНГАРДЫ, СОВЕТ УЛУСТУҢ БАШТЫҢЧЫЗЫ БОЛГАШ ОРГАНИЗАКЧЫЗЫ — СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫ ДЕЛГЕРЕЗИН!

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ БУЗУЛБАС УЛУГ ЧАҢГЫС ЭВИ ДЕЛГЕРЕЗИН!

(1972 ЧЫЛДЫҢ МАЙ 1-ГЕ СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демисеелге ажылчы чоннарның делегейге эн-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни чоокшулап орар. Совет кижилер күш-ажылдың болгаш тайбыңның часкы чырыткылыг баймралаын коммунистиг тургузуушкунуң чаа бедиктеринге, ақы-дуцма улустарның хөй национал-дыг бузулбас дем каттыштырылгазы, пролетаржы интернационализмниң принциптериниң дириг боттаныышкыны — боттарының улуг социалистиг Ада-чурту дээш чоргааралдың сеткил-сагыжы-биле уткуп турар. Түүн парлап үндүргени 1972 чылдың Май 1-ге СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыглары—ленинчи партияның сорук киирикчи сөзү хөй миллион кижилерниң күштерин болгаш чогаадыкчы энергиязын ковудедип турар.

— СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ! СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНИҢ ТӨӨГҮЛҮГ ШИИТПИРЛЕРИН БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ ИДЕПКЕЙЛИГ ДЕМИСЕЖИҢЕР! ССРЭ-НИҢ ТУРГУСТУНГАНЫНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮН БЕШ ЧЫЛ ПЛАНЫНЫҢ ДААЛГАЛАРЫН ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ ЧАА-ЧАА ЧЕДИП АЛЫЫШКЫННАР-БИЛЕ ДЕМДЕГЛЭЭЛИҢЕР!

Бистиң маадырлыг ажылчын аңгыыс, алдарлыг колхозчу тараачыннарыыс, совет интеллигенциялыыс, коммунизм тургузукчуларының күчүлүг армиязынга партияның сырый каттыштырганы Советтер чуртунуң бүгү улустары бо патриотчу чүткүл-биле чурттап турар. Партияның иштики болгаш даштыкы политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип, XXIV съездиниң ажылдап кылганы чуртту улам ыңай хөгжүдериниң, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын бедидериниң делгеренгей программазын амыдыралга чүткүлдүг боттандырбышаан, олар Төрээн чуртунуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн эрес-маадырлыы-биле быжыглап турар. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 102 чылынга болгаш ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар кылдыр чоруткан Бүгү-эвилелдиг коммунистиг субботниги ону чаа күш-биле көргүскен. Апрель 15-тиң «кызыл субботниги» ёзулуг коммунистиг күш-ажылдың бедик үлегер-чижектерин көргүзүп, улуг эгелээшкининиң ленинчи чаңчылдарын төлептиг уламчылаан.

Ажыл-агый тургузуушкунунга съездиниң негээни шынар талазы-биле чаа эргилдени хандырбышаан, бистер шуптузуг бөгүн болгаш даарта дүүнгүзүнден улам эки ажылдаарывысты барымдаалап тоску беш чыл планын чогааткан. Май 1-ниң бүдүүзүнде ажылчы чоннарның отряд бүрүзүнге бараалгатпышаан, партия беш чылдың кол сорулгаларын шиитпирлээринге күжениишкиннерин мөөгнээринче оларны кыйгырып турар. Үлетпүрүн ажылдакчылары бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин болгаш ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидер, улустуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрериң ковудедир, ассортиментизин чаартыр, совет кижилериң хереглелдерин бүрүн барымдаалап көөр ужурлуг. Тудугжуларның хүлээлгези—чаа объектилерни ажыглалга киирерин дүргедедирин, ажылдарның бот-үнезин чиигедирин болгаш шынарын экижидерин чедип алыры-дыр. Кодээниң ажыл-ишчилериңе эң чугула чүүл—бүгү культураларның дүжүдүн болгаш мал ажылының продуктулуун өстүрүп чедип алыр, чуртка чиик өртектиг улам хөй продукцияны бээр төлээде чери, техниканы, күш-ажылчы болгаш материалдыг курлавырларны эң эки ажыглаары-дыр. Ам келир дүжүттүң үндезиннери—часкы хөвү ажылдарының бедик шынарының дугайында сагыш салыышкын бирги планга турар ужурлуг.

СЭКП Төп Комитеди күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, күрүне планнарын эң эвээш чарыгдаалдарны үндүрүп турган күүседириниң, камналганың чурумун шыңгыы сагыырының, ажыл шагының минута бүрүзүн чөп ажыглаарының эргежок чугулазынче бүгү совет кижилериңе кичээнгейин утландырып турар. Ол дугайында экономиктиг билиглерин, ажыл-агыйны болурунуң болгаш эргелеп башкарарының амгы арга-методтарын чүткүлдүг шиңгээдип алыр, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын, мурнакчы дуржулганы, эртемниң болгаш техниканың чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге калбаа-биле петтередир, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаар херек.

Коммунистиг тургузуушкунга бистиң чедиишкиннеривистен, совет улустуң күш-ажылчы, политиктиг болгаш хөй-шиитпирлиг идепкейиниң «күш-ажылдың бүгү делегейде улуг армиязының» күчү-шыдалдыг болуру, ооң социализмче соксаал чок шимчээшкининиң темпизи улуу-биле хамааржыр.

Совет Эвилели пролетаржы интернационализмниң принциптеринге шынчы болбушаан, тайбыңын болгаш улустарның найыралының, империализмге, реакцияга болгаш дайынга удур демисежин турар бүгү күштерни каттыштырарының ленинчи даштыкы политиктиг угланышкынын идепкейлин-биле боттандырын чорудун турар. СЭКП-ниң XXIV съездиниң ажылдап кылганы, тайбыңын совет программазы кылдыр аддадын турар программа амыдыралда чайгылыш чок боттанын, делегей политиказының дээштиг фактору болу бергеи.

Бистиң партиялыс болгаш улузувус делегейниң бүгү улустарының байыралы Май 1-ниң бүдүүзүнде ажылчын аңгыының, бүгү ажылчы чоннарның дайынчы авангарды—коммунистиг болгаш ажылчын партияларга эп-сеткилдиг интернационалчы изиг каттыштырылгазының сөстерин илереткен. Бүгү делегейниң коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжыышкыны марксизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үндезилээш, улам быжыгар болзун! Бистер социалистиг чурттарның улустарынга акы-дуцманың байырын чедирип, антиимпериалистиг демисеелге шиитпирлиг күш, тайбыңын болгаш социал деңнилгениң чөлеңгинжи—делегейниң социалистиг системазы — чайгылыш чок хөгжүп, улам быжыгар дээзинге бүүдүлевисти илергейлеп турар бис. Бистер ол ышкаш улустарның национал болгаш социал хосталгазы дээш демисежин турар бүгү кижилерге база байыр чедирип турар бис.

Бөгүнгү делегейге хөгжүлде болгаш ооң даартагы-даа хүнү империалистиг агрессияның болгаш делегейде душкүүрлүг чоруктуң айыылдыг одагларын узутказындан дыка хамааржып турар. Америк империализмниң агрессиязын коргуш чокка ойтур шаан турар маадырлыг вьетнам улусту, Лаостуң болгаш Камбоджаның эрес-дидим патриоттарын совет кижилер төрээн партиязы-биле кады чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар. ВДР-ниң девискээрин агаардан бомбалаарын болгаш боолаарын, Индий-Кыдатта араатанзыг дайынны доп-дораан соксадырын болгаш ол бүгү девискээрлерден АКШ-тың болгаш ооң чалчаларының аг-шериглерин шуптузун долузу-биле, чугаа чокка үндүрүп Советтер чуртунуң ажылчы чоннары Каттышкан Штаттардан негеп турар. Бистиң улузувус араб улустарыың шынныг дименлинге эп-сеткил каттыштырылгазын илередип, Чоокку Чөөн чүкке Израильдиң агрессиязын соксадыры, эжелеттирген араб девискээрлерден израиль шериглерин үндүрери дээш туржун турар. Делегейде душкүүрлүг чорукту чавырыдырарының удурланыкчылары — реакцияның болгаш реваншизмниң хоралыг үүлгедиишкиннерин сойгалан, илеретпишаан, ССРЭ болза Европа динги быжыг тайбыңын, аймыл чок чоруктуң болгаш күрүнелер аразынга үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың чери болдурары дээш идепкейлиг демисежин турар.

Совет улус Майның 1-ни долу күш болгаш революстуг өөдүрүүшкүн-биле уткувушаан, партияны болгаш ооң ленинчи Төп Комитедин долгандыр сырый каттыжыышкын-биле коммунистиг идеалдарның тиилелгези дээш чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга белен боон турар. Партияның болгаш улустуң бузулбас улуг чаңгыс эви — бистиң бүгү төөгүлүг чедиишкиннеривистиң үвер дозу, келир үениң чедиишкиннериниң магадылалы болур.

— МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУҒУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ — ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ БУРУҢГААР!

(«ПРАВДАНЫҢ» АПРЕЛЬ 17-ДЕ МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

БЕШ ЧЫЛ—КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

Кызыл хоорайның тууйбу заводунуң коллективи субботник хүнүнде күжениишкинниг ажылдаан. Олар эртенгиниң 8 шактан эгелеп продукция бүдүрүп үндүрерин болгаш тудуг кылырын соксаал чокка уламчылааннар. Чүс-чүс тонна-биле санаттынар эки шынарлыг тууйбуларны машиналарга чүдүргеш, тудуг шөлдеринче чорударын база шалыпкын үргүлчүлээн. Оларның ажыл-ижинге областың профэвилелдер чөвүлелиниң ажылдакчылары улуг дузазын чедирип, чаагайжыдылгага идепкейлиг киришкеннер. Субботникти түүнелин үндүргеш, тоску беш чылдың фондузунче 500 рубльди шилчидип, хүннүң шалыпчыларын тодарадып шаңнап, мактаан.

ЧУРУКТА: заводтуң субботникке идепкейлиг ажылдаан мурнакчылары.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Күш-ажылчы үлүүн киирген

КЫЗЫЛ. Тараа продуктулар эргелелиниң Кызылда сайгарылга баазазының ажылышчилери СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, тоску беш чылдың планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш улуг күжениишкиннинг ажылдап турар.

Бүдүрүлге бо чылдың бирги кварталының планныг онаалгазын ажыр күүсеткен. Коллектив үш ай иштинде 512 муң рубльдиг ниити продукциязын бүдүрер турган, 664 муң рубль чедирип, даалгазын 130 хуу күүсеткен.

Бо көргүзүүлерни күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң түүнелинде чедип алган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээргे, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү коллективте 5 хуу өскен.

Амгы үеде бүдүрүлгениң бригадалар, тус-тус кижилер аразында ССРЭ-ниң тургустунгавының 50 чылынга төлептиг ужуражыр дээш чарыш калбарган. Ооң мурнуку одуруунда далган дээрбезиниң ажылчыннары чорун турар. Ында бир хүн-дүн иштинде дөрт эллчег ажылдап турар. Оларның аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи эллчег мастери Владимир Иванович Козловтуң удуртқан ажылчыннары болуп турар. Олар эллчегде 11 тонна далган дээрбедээр хүлээлгезин 15—17 тонна чедирип келген.

Владимир Иванович Козлов бо бүдүрүлгеге 1958 чылдан тура ажылдап эгелээн. Ол үр чылдарда чедип алган байлак дуржулгазын эллчегниң ажылчыны, комсомолчу Валентина Моревага дамчыдып берген. Ооң ачызында күш-ажылга хандыкшылдыг аныяк ажылчын В. Морева бүдүрүлгениң мурнакчызы болу берген. Ол хүн бүрүүнүң планныг даалгазын доктаамал 150—160 хуу күүседип турар.

Тараа продуктулар эргелелиниң сайгарылга баазазының ажылчыннары бүдүрүлгеде бар аргаларны, курлавырларны чөп ажыглап турган, бүгү улустуң байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунгавының бежен чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткувушаан, бо чылдың планын хуусаа бетинде күүседирин шиитпирлээннер.

Коллектив апрель 15-те болуп эрткен коммунистиг субботникке идепкейлиг киришкен. Ол хүн ажылдаан акшазындан 350 рубльди тоску беш чылдың алдын фондузунче киргеннер.

В. ЧАДАМБА.

* * *

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Барыын-Хемчик районунуң ажылышчилери күш-ажылдың байырлалының хүнүнде организастыг ажылдаан. Олар беш чылдың фондузунче он беш муң рубльди шилчиткен.

Районнуң механизаторлары болгаш тараажылары 140 га черни чарган, 628 гектар черниң шыгын базырган, 86 га тарылга шөлүнүң дажын аштаан, 500 тонна хире едекти ховуларга төккен.

«Барлык» совхозтуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары 800 ажыг кижи апрель 15-те улуг хемчээлдиг ажылды кылган. Тоску беш чылдың фондузунче 250 рубльди киргеп. «Шекпээр» совхозтуң ажылышчилери багай эвес ажылдаан, олар беш чыл фондузунче 650 рубльди шилчиткен.

Т. ТАЛГАНЧИК.

* * *

САМАГАЛДАЙ. Тес-Хем районнуң ажылчы чону Бүгү-эвилелдиг коммунистиг субботникке идепкейлиг киржип, ол хүн кызыр ужурлуг планныг онаалгаларын ажыр боттандырган.

Субботникке райондан 3.236 кижи киришкен, оларның ийи муң ажыы төлевирлиг ажылдарны кылган. Районнуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың фондузунче 5.097 рубльди шилчиткен.

Коммунистиг субботник хүнүнде «Чодураа» колхозтуң колхозчулары эки ажылдаан. Олар 198 кубометр одаар ыышты, 100 кубометр тудуг ыяжын, 120 баш быжаа кирер кажааны туткан болгаш өскедаа чүүлдерни кылган.

Район төвүнүң албан-хаакчылары, школачылары суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришкен.

Д. АЛЕКСАНДРОВ.

* * *

ТЭЭЛИ. Күш-ажылдың байырлалы — коммунистиг субботникке Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозундан 654 кижи киришкен.

Тээлижилер ол хүн бир демниг, омак-хөлүг ажылдаан. Школа, эмнелге, культура албан черлериге одаар 540 кубометр ыышты белеткээн, хойжуларның 58 кажаазының көрженин каскан, салбыраар, бригадалар арадында 8 ковурүгну септээн, 50 гектар черни чарган, 145 га шөлдүң шыгын базырган болгаш суурлар чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришкен. Совхозтуң чер болганга баш бурунгаар төлевилеттинген кылыр ужурлуг ажылдарның нормазын ажыр күүсеткен.

Совхозтуң ажыл-ишчилери субботник хүнүнде ажылдаан акшазындан 600 ажыг рубльди беш чылдың фондузунче шилчиткен.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

* * *

ЧАДААНА. Коммунистиг субботникке Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозундан 503 кижи киржип, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге, суур чаагайжыдылгазынга ажылдаан. Олар беш чыл фондузунче 150 рубльди шилчиткен.

О. АРАКЧАА.

«Кек-Тей» совхозтуң № 2 бригадазының механизаторлары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде болгаш ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга алдар болдурган кызыл субботникке киришкеш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан.

Чер чарарынга Иван Парпиц, Валерий Дендук, Анатолий Кондауров, Николай Старцев, чер үлүдүрериңе Григорий Романов олар хүн нормазын ажыр күүсеткилээн. Ол хүн механизаторлар 48 гектар ажыг черни чарган, 50 гектар черни таптай бастырган.

ЧУРУКТА: Н. СТАРЦЕВ биле В. ДАНИЛОВ оларның чер чарып турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

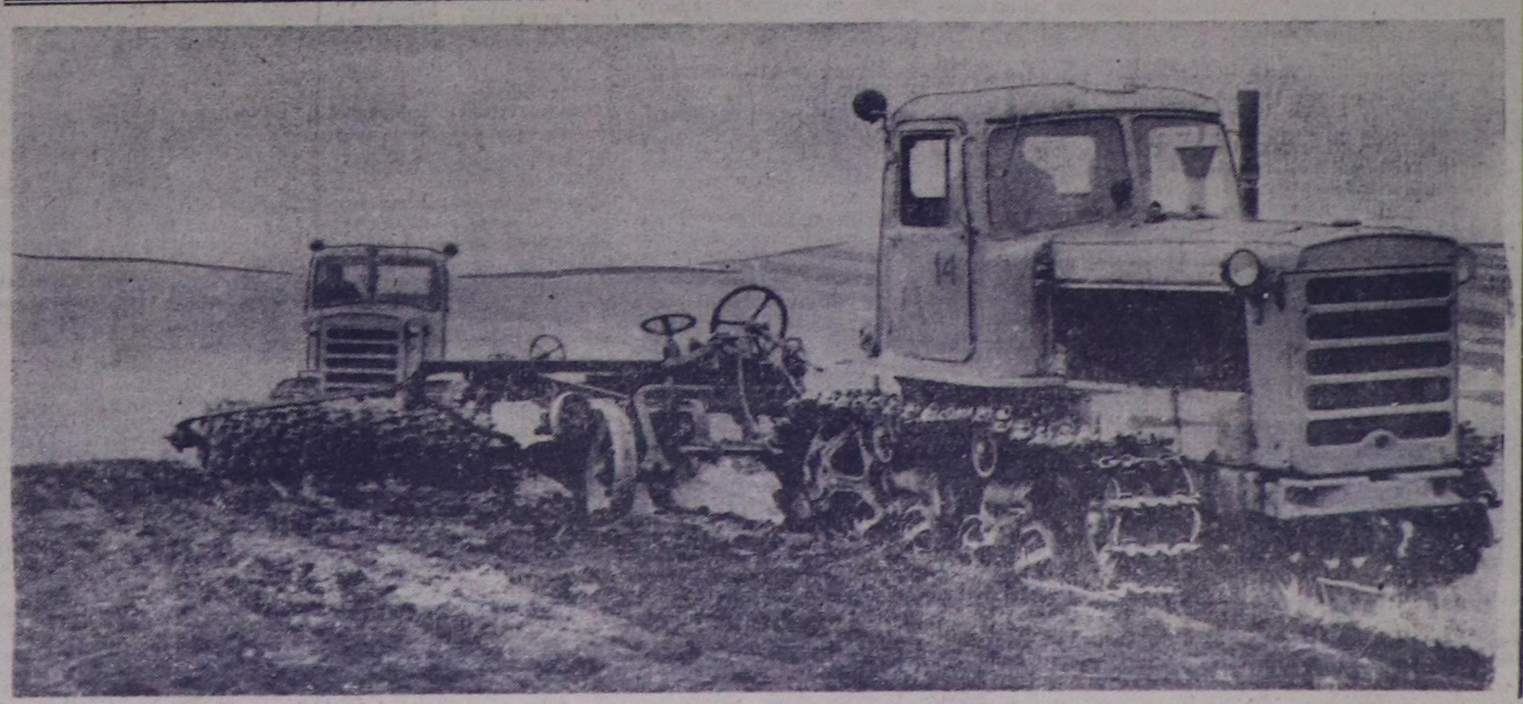

Хойжуларда

Көжерек Болат-оол чазык чаңныг, шала чолдак, мадагар сыныг, үжен хар ашкалак, аныяк кижи чүве. Хойжуларның ковчуг харысалгалыг болгаш чымыштыг өйү — мал ооладаашкынының үезинде бо-ла оларга дузалашкан, сакманшиктээн турар эр-ле болгай. «Чодураа» колхозтуң Кара-Бом-Дагда кыштаглаан элээн наш хойжуларының хуралы болур дээн, аңаа чеде бердивис. Кижим бо тур:

— Сакманщик ам малчын апарган ышкажыл?

— Ындыг-ла болгай — деп, аныяк хойжу чугаалаан, хүлүмзүрүү.— Үш чыл улай сакманщиктен көрдүм. Ооң соонда Иван Допаан сугга дузалакчы кадарчыладым.

— Шыырак сакманщик деп бо-ла мактаткан турар ийик сеп чоп. Түүнелдериң кандыг туржук?

— Баштай 130, ооң соонда 140, а үшкү чылда 145 хураганны доруктуруп, хойжуга дужаарган мен ийин.

— Ам хойжу апарган. Кандыг-дыр, чээ?

— Чүү дээр боор: берге-ледир. Эвээш-биче дуржулга бар-даа болза, харысалга сакманщикке бодаарга, каш катап улгаткан. Ынчалза-даа ажылды кылып киришкевде эчизинге чедирер апаар. Эллчеглиг кадатта улус-ла болгай бис. Улуг хойжу хоюн кадарып чор, ам чедип көөр. Хой ооладап эгелээже чедир-ле чангыстап ажылдап турдувус: хүн дурту узун турда, 7 хонук, күзүн, кыжын 5 хонгашла солчур мындыг. Ам шуптуу-ла мында бис, оглериң хөрөжен эллери, бистер боттарывыс. Беш чүс ажыг хойнуң төлүн камгалап алырда, хой күш херек.

Хурал шалыпкын эртти. Бирги кварталда колхозтуң ажыл-хөрөөнүн дугайында парторганизация секретарының кыска чугаазының соонда, хойжулар санал-опалдарын солушкан. Кыштаглаашкын үезинде колхоз баштаар черниң талазындан кичээнгей кошкак болганын, районнуң автолавказы хаая көөрин азы келзе-даа бараан ховар болурун олар шүүмчүлеп турдулар.

Хурал соонда Тес-Хем районнуң радиодамчыдылгазының редактору-биле ийилээ кол малчын Оюн-биле чугаалажып, элээн каш айтырыгларны салдывыс. Ооң чамдык харыылары бо:

— «Көржен-оолдаарга» эки талазы чүл, Бара Симчитович?

— Бистин кайыыс-даа суурда бажыңныг бис. Өгнүң хөрөөжен эллери база ында ажылдап, уруг-дарыын школада өөредип турар. Эдчээмни эрттирип каан, чава бээр мен. Чунар-бажыңнап, солуй кеттинип алыр. Чамдыкта солун концертке-даа таваржы бээр. Кинолаар, лекция-даа дыңнаар. Ургларым хөй, школачылар база бар. Оларның өөредилгезин канчап сонуургаваыл. А бажыңга ажыл? Ол кажан-даа төнер эвес. Бир неделя хире ындыг дыштанылгаңа соонда, хой кадарын үнүптерге, сагыш-сеткилге эки-ле болдур ийин. Нам, чазактың сагыш салыышкынының бир көскү херечизи олдур. Аңаа өөрүп четтиргениң кижи канчап илеретпес боор!

— Кыштаглаашкынны канчаар эрттирип тур сидер?

— Берге-ле кыш боон тур бо. Кыш дивес аргажок: көрбес силер бе, хар ам-даа хеваар, соок. Мал чеми четчир. Сиген, ховуксаалыг чем бар. Ынчалза-даа одар таарымча чок. Бо дээрге үш чүс хире хой кыштап турган чер-дир, одарының шаа ындыг. Тайга чоогу болгаш, бо Кара-Бош-Дагның алдептинин кижи кайгаар: чылыг тургаш, дораанна соок хат келир, аяс хүн хенертен боранааш өскерлир. База бир таарымча чок чүве бар. Бистиң кыштаавыс чайладыр, күзедир өртээл апаар чүве-дир. «Тес-Хем» совхозтан күрүнеге садар мал сүрер кижилер ыяап-ла аңаа турумчуур. А одарны хөй, чүс-чүс мал са базып турар. Моңу чурумчупааже хоржок. Черле ынчаш, бо хире хой малдыг ходанны таарыштыр көөр болза эки чүве-дир ийин.

Бо коданда 470 хой төрээн, хурагаппары менди. Малчынар алган, социалистиг хүлээлгелерин күүседип аптарынга бүзүреп, боттарының күш-ажылын ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга тураскаадып турарын чугаалап турдулар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.
«Шынның» көрр.

Мурнакчы садыгжылар

«ҮТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязының Ак-Туругда үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының холушкак магазининің садыгжылары Кара-оол Монгуш, Татьяна Сарыглар 1972 чылдың бирги кварталында алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг боттандырган.

Бараан саарлыгазының планнарын ай санында ажыр күүседип келгеш, бирги кварталда 68 муң рубльдиг үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларын ажылчы чонга садар хүлээлгезин 72 муң рубль кылдыр саарган.

План күүселдезинге кол чүве садын алыкчыларның чагыгларын өзугаар складтан барааннарны үндүрүп алырында. Магазинниң эргелекчизи К. Монгуш хереглекчилер-биле харылзаа тудуп, оларның чагыгларын барымдаалап, рабкоптуң складындан барааннарны ап турар. Магазинде барааннарның ассортиментизи элбек.

Моңгуш биле Сарыглар Кызылдың садыг училищезин доосхан, садыг талазы-биле шыырак биллиг садыгжылар. Ак-Туругга ажылдаандан бээр беш чыл болган, чоннуң идегелин ак сеткилдиг күүседип турарлар. Кара-оол Монгуш — Ак-Туруг көдээ Советтиң депутады, күүсконг кежигүнү.

М. ЛАМА.

СУББОТНИК ХҮНҮНДЕ

Бүгү-эвилелдиг коммунистиг субботник хүнүнде Чөөн-Хемчикте Баян-Тала сес чыл школазының өөреникчилери, башкылары болгаш ажылчынпары шуптуу 410 кижи ажылче үнген. Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң № 1, 2 сүт-бараан фермаларының болгаш хаваа фермазының ишти-даштын арыглап аштаарынга үстүкү класстарның өөреникчилери идепкейлиг ажылдаан.

Колхозтуң бызаңчылары биле башкылар, ажылчынпар школаның чаа тудуунга ыяш чонуп, оңгарлар казышкан. Школаның эге класстарының өөреникчилери 5 тонна демирдести чыттан.

М. КӨЖЕЛДЕЙ.

* * *

Каа-Хемде Ильинка суурнуң ажылчы чону коммунистиг субботникче бир дем-биле үнген. Малчынар, хойжулар, тудугжулар боттарының хамаарышкан участоктарынга ажылдаан.

Школа, эмнелге болгаш өске-даа албан организация черлери суур чаагайжыдылгазынга киржип, налисадниктерни септеп, чаартып, бок аштаалгазынга киришкен. «Типилелге» колхозтуң механизаторлары суур чанында чаа тургустунган ногаа тарыыр шөлдү долгандыр кажаалап, чамдыктары шолге савак сараттап, хову турлаанга барып, аңдазынарга плиирлерни кожуп таарыштырган. Ниитизи-биле 400 ажыг кижи субботникке ажылдаан.

К. СЫРАТ-ООЛ.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг тепловоз

КАЛУГА. (СЭТА-ның корреспондентизи Н. Александров). Калуга областың ажылчы чоннары субботникти бүдүрүлгелерге, тудугларга, шөлдерге болгаш фермаларга шалыпкы күш-ажыл-биле демдеглээн. Калуга, Киров, Спас-Деменск, Кондров, Боровск болгаш өске-даа хоорайларның муң-муң чурттакчылары шефке алган колхозтарынга болгаш совхозтарынга ажылдап, часкы тарылгага белеткел талазы-биле дузаны көргүскен.

Субботник хүнүнде Людиновскиниң тепловоз тудуг заводунуң коллективи камнаан алган материалдары-биле пландан ажыр бир тепловозту бүдүрүп үндүрген. Өске тепловозтардан ылгалыштыр, ооң кызыл өңнүг будук-биле будаан. Тепловозта кадыыр болгаш масканы чурум, «ССРЭ-ниң 50 чылы» деп сөстерни бижээн.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

СЭКП-нин XXIV съездизи: «Комсомолдун, ДОСААФ-тын, ол ышкаш өске-даа организацияларның болгаш спорт ниитилелдериниң шугуму-биле чоруткан аныяктарны Төрээн чуртун камгалаарынга белеткээриниң хемчеглери улуг ужурдузалыг болган».

(Партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинден).

БАШ УДУР БЕЛЕТКЭЭР

Каа-Хем районнуң шериг комиссариады партия, совет болгаш комсомол организациялары-биле кады аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып келген. Бо айтырыгны партия, комсомол, профэвилел райкомнарының бюроларынга эрткен чылын каш удаа чугаалажып көрген. Оон түүнелинде аныяктар болгаш өреникчилер ортузунга шериг-патриоттуг кижизидилге ажылының деңнели бедзэн.

Эрткен чылын 6900 кижиге 276 янзы-бүрү шериг-патриоттуг темага лекция, беседа, илеткелдерни кылган. Бо ажылга Совет Армияның курлавырда турар офицерлери идепкейлиг киришкен. Шериг хүлээлгезинден халажып азы шөлээлеп келген солдаттар, шериг училищезиниң курсантылары-биле ужуражылга кежээлери Сарыг-Септиң № 1, 2 ортумак школаларынга хөй удаа болуп эрткилээн. Ужуражылгага чаладып келгеннер Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштериниң, солдат амыдыралдың, шериг-патриоттуг кижизидилгениң ужур-дузазының дугайын өреникчилерге солун кылдыр чугаалап берип турганнар. Ол ышкаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери болгаш күш-ажылдың шалыпчылары-биле ужуражылгалар база болгудаан.

Районда «Совет эрге-чагырга дээш» деп дөрт турасказл база, Совет Эвилелиниң Маадырының бир турасказлы бар. Оларны өреникчилер шефке алгаш, камнап, кадагалап, чаартып турарлар. Эрткен чылын район төвүнде тургустунган «Совет эрге-чагырга дээш» деп турасказалдың чанынга «Алдар» деп шугум чысказалын байырлыг байдалга эрттирген. Ол ышкаш бо турасказалдың мурнунга шериг баар дээн аныяк ооларны үдээн байырлыг митингилерни эрттирери бисте чаңчыл апарган. Олар турасказалдың мурнунга чечектерни салып, Төрээн чуртунуң болгаш чонунуң мурнунга даңгыракты берип турарлар.

Юрий Гагаринниң адын эдилээн Сарыг-Септиң № 1 ортумак школазында болгаш Каа-Хемде ДОСААФ-тың спорт-техниктиг клувунда тургустунган шеригниң эге белеткелиниң пунктулары аныяк ооларга быжыг билиглерни берип келген. Олар шеригниң уставын, топографияны болгаш өске-даа чугула чүүлдерни өренип, бооалгага киржип, дайынчы чепсектерниң тургузуун ханы билип ап турарлар.

Амгы хүннерде Каа-Хемниң шериг комиссариады аныяктар ортузунга шериг-патриоттуг кижизидилге ажылын улам күштелдирип, өлче хөй-ниитиниң өске-даа организацияларын хаара туткан.

«СОВЕТ АРМИЯ—БИСТИҢ УЛУЗУВУС-БИЛЕ КАДЫ ЧУРТТАП ТУРАР. ООҢ КЕЗЭЭ-ДИР. БИСТЕ ШЕРИГ АЛБАНЫН ЭРТТИРЕРИ — ДАЙЫНЧЫ МЕРГЕЖИЛДИГ БОЛУРУНУҢ ЧҮГЛЕ ШКОЛАЗЫ ЭВЕС. ОЛ БОЛЗА ООҢ-БИЛЕ КАДЫ. ИДЕЙЛИГ БОЛГАШ КҮШ-ДАМЫР ДАДЫГЫЫШКЫНЫНЫҢ, САГЫЛГА-ЧУРУМНУГ БОЛГАШ ОРГАНИЗАСТЫГ БОЛУРУНУҢ ЭКИ ШКОЛАЗЫ БОЛУР» деп партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш совет Чепсектиг күштерге албан эрттирип чоруп турар аныяк ооларны баш удур ыяк белетнээр дээш ам-даа шудургу ажылдаар ужурлуг бис.

А. ШИШКОВ,
Каа-Хем районнуң шериг комиссарының ораланчызы.

Репортаж

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН!

Таптыг-ла тос шак. Кызыгааржылар команда өзугаар чыскаалышкан.

— Бөлүктүн дайынчылары политиктиг болгаш тактиктиг кичээлдерни эрттиреринге белен-дир!—деп, офицер Соколянский илеткеди.

Ол кызыгааржылар-биле мендилешкеш:

— Өөредилгеже киреринчеш-тер мен—деп командылаан.

Үрер хөгжүм чиртиледи ойнай берген. Дайынчылар байырлаңчыг марш-биле баспышаан, политиктиг болгаш дайынчы белеткелди эрттирер тус-тус черлеринче тарап чорупкан.

Харылзаачыларның бөлүү. Ол 1971 чылдың түүнелинде өзугаар, албан-хүлээлгени эрттиреринге, өөредилгээ болгаш сагылга-чурумга кончуг эки бөлүк кылдыр округтуң командылал чериниң дужаалын өзугаар чарлаткан. Бөлүктүн дайынчылары тускай өөредилгениң өрээлинде чыглып келген. «Радиостанцияларның тургузуу» деп темага кичээлди эгелээн.

Шеригниң тускай өөредилге черин ындыг-ла үр эвесте доосканы улуг лейтенант Гук өрээлде кичээлдеп турар эрескашпагай ооларның дугайын биске мынча диди:

— Бистиң бөлүктүн кызыгааржыларындан ВЛКСМ комитединиң бюро кежигүнү, бичесержант Рожкин, ефрейтор Овчинников, анаа дайынчылар Оботнин, Молодцов, Клипцов болгаш өскелер-даа Совет Армияның тергиннери деп бедик атка төлептиг болуп турар. Амгы үеде кызыгааржыларның бүгү кичээнгейи округтуң командылал чериниң бедик идеелин бадыткап, бо чылда алган хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседиринче угланган.

Оон ырак эвесте дайынчылар бөлүү бар. Ында бөгүн политиктиг өөредилгениң хүнү. Лейтенант Куклин «В. И. Ленин—Октябрь революциязының баштыңчызы, делегейде бирги социалистиг күрүнениң үндезилекчизи» деп темалыг политикчээлди эрттирип тур.

Бөлүктүн дайынчылары 1971 чылда авария чок шимчээшкин дээш округта калбарган социалистиг чарыштың түүнелин өзугаар тиилекчи болган. Тиилекчи адын салбас дээш бо чылын база күжениишкинниг ажылдап, бирги кварталды чедиишкинниг доосканы.

«ЗИЛ-131» маркалыг автомашиналарның чолаачылары ефрейтор Лопатин. ВЛКСМ комитединиң бюро кежигүнү, СЭКП кежигүнүнге кандидат, ефрейтор Суходоев болгаш өске-даа кызыгааржыларның дугайында мактадың сөстерин командир чугаалады.

— Кызыгааржы кижи анда идегээн боо-чепсекти эки билириндеи ангыда политика талазы-биле ханы билиглиг кижи болур ужурлуг. Бис В. И. Ленинниң ажылдарын, партия съездилериниң болгаш пленумнарның документилерин конспектилеп, ханызы-биле өөренип, ленинчи зачёттарга быжыг билигни көргүзүп турар бис. Командылал чериндеи мактадды ап, политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергиннеринин санының улам өзүп турарынга чоргаарланыр бис—деп, ефрейтор Суходоев чугаалады.

Оон үнүп кээривиске ырак эвесте дайынчылар маңнажып келгеш турупту. Тускай шөлге барып, тактиктиг кичээлди эрттиреринге белеткенген кызыгааржылар каш-ла секунда иштинде туруштарынга олура каапкан. Дайынчыларны политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергиннери, анаа дайынчылар Юрпалов биле Братухин олар башкарып чор.

Лейтенант Бардаков өөредилге шөлүнге келгеш, кызыгааржыларның мурнунга дайынчы сорулганы салган. Каш минута мурнунда ыржым чыткан шөлге моторларның, окбоонуң даажы динмирепп, дайынчы өөредилге эгелээн...

Дайынчы өөредилге доозулган. Кызыгааржылар команда өзугаар чаңгыс черге чыглып келген.

— Салдынган сорулга күүсеттинген. Тактиктиг кичээл чогуур деңнелге эрткен-дир. Эр-хейлер! — деп, командир мактады. Кызыгааржыларның арыннарындан өөрүшкүнүн хүлүмзүрүү чайнап турду.

— Бо кежээ бистиң дайынчыларывыс Совет Эвилелиниң Маадыры эш Ефимов, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Зюзин олар-биле ужуражыр. Анаа белеткел ажылын чорудуп тур бис—деп, партия бюрозунуң секретары эш Алексеев өөредилге соолунде ужуражырывыска чугаалады.

Забайкальениң кызыгаар шериг округунуң шилчиир Кызыл тугун быжыы-биле тудуп турар Тываның кызыгааржыларының бир хүнүн допчулай көргүзерге мындыг.

Кызыгааржылар ССРЭ-нин тургустунганының 50 чыл ооңга алдар болдурган социалистиг чарышты калбарткан. «Төрээн чуртуң ыдыктыг кызыгаарын камгалаар хүлээлгезин ханы билип, бир эвес кандыг-бир дайзын чонуң тайбың күш-ажылынче кыжаза шиитпирлиг согуушкунну бээринге кезээде белен!» деп кыйгырыгның адаа-биле олар чурттап, өөренип, ажылдап турар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизиниң делегады Ю. Н. ЗЮЗИН кызыгааржыларда.

Дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиннери Юрпалов биле Братухин.

Маадырлар уттундурбас

Волочаевка. Бо сөстү дыңнаан кижи дораан-на Волочаевка дээш тулчуушкуннарны көргүскен уран-чечен киночуруктуң кадрларын сактып кээр. Чоокта чаа, Волочаевка тейинче хөй санныг экскурсантылар-биле кады чоруур аргалыг болган бис. Төөгүде арткан бо алдарлыг черге чорааш көрген, билген үүлдериви номчукчуларга сонуургадыр бодадым.

Ол хүн Хабаровскиниң демир-орук вокзалының мурнунда шөлге, перронга улустуң хөй аажок. Оларның аразында аныяктар, улуг назылыглар-даа эмгежок. Поезд келириниң мурнунда кезек аныяктар Ерофей Хабаровтуң турасказалының чанынга чыглып, чурукка тырттырып алдывыс. Кижи бүрүзүнүң хоректеринде — кызыл бантиктер, а чамдыктарының бөрттеринде — Приамурье партизаннарынын ышкаш — кызыл ленталар. «Волочаевка дээш тулчуушкуннарның киржикчилеринге байыр!», «Адаларның маадырлыг чоруун салгаар бис!» деп бижээн лозуңнар эртенги салгын аайы-биле кызаңгайдыр чалгып турду.

Экскурсияның удуртукчулары хамык улусту алды одуруг кылдыр чыскаагаш, оркестрниң үделгези-биле «Волочаевка хүннери» деп сураглыг ырыны ырлаштышаан, Июнь-Корань даанче углаптывыс. Волочаевка тейинде—бажыңмузей. Оон кырында бетондан кылган улусчу революсчу шеригниң дайынчызының өөрүүвири, Амур чанының карак четпес делгемнеринче оон кайгап алган турары, холунда ыяк туткаш, өрү бедидир көдүрүп алган лаңчыызы — тиилелгениң символу, кара сагыш-биле бистиң черивисче киреринн күзээнверге шыңгыы сагындырыг бооп көстүп турду. (Чуруктa).

Волочаевка тейиниң кырынга үнүп келиривиске байырладыг митинг эгеледи. Совет Эвилелиниң Гимнизи чаңгыланып үнген. Тейиниң кырында акы-дуңма хөөрүнүң чанында хүндүлүг таңнылыга баштарының дүктери агаргылап калгылаан, назы-хары дөгүй берген-даа болза ам-даа шилгедек эзт-ханныг, бо тулчуушкуннуң киржикчилериндаа, шериг гарнизонунуң аныяк дайынчылары-даа чыскаалыпкан. Экскурсияның киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаары-биле Волочаевка дээш тулчуушкуннарның киржикчизи, Кызыл тук орденниг Волочаевка полугунуң адыгжылар салбырының командири чораан Александр Лукич Анойкинге сөс берди.

— 1921 чылдың декабрьда Ин станциязынга аштырышкынга таварышкаш, ак-гвардейжилер Волочаевка девискээринге бижыг камгалалды кылып эгелээнер —деп, Александр Лукич чугаазын эгеледи.— Бо тейни долгандыр, ооң чоок-кавы девискээрин олар тенниг демир дузактар-биле кажаалап алганнар. Оларның чепсек-херексели, күжү-даа бистен ыракта ажыг, Кыштың 40 градус ажыл турган соогун тоовайн, 3 хүн-дүн дургузунда Волочаевка дээш демисежип келген бис. Бистиң эта-каларывысты эки чепсеглеңген ак-гвардейжилер ойтур шаап турган. Ынчалза-даа бис тиилээринге быжыг бүзүреллиг турган бис. «Волочаевка-же, бурунгаар!» деп кыйгырыг-биле бо тейже чаза булган үнүп келген бис...» деп, ол чугаазын доосту. Тулчуушкуннар дугайында чүве чугаалаары-биле кижилер солчуп-ла турду. Олар ол берге тулчуушкуннар дугайын, кайы хире чидириглиг, кайы хире улуг күш-биле тиилелге чедип алдынганын сактып чугаалаадылар.

Бо тиилелгениң ужур-дузазы улуг. Ооң соонда каш-ла ай эрткенде Улустуң революсчу шериинге сүрдүрген интервентилер болгаш ак-гвардейжилер Ыраккы Чөөн чүктен арлып чоруур ужурга таварышканнар. Бо тиилелге дайынга эжелеттирген Приамурьениң болгаш Приморьениң хоорай, суурларының хосталырының оруун ажыткан.

Коммунистиг партия болгаш В. И. Ленин боду Ыраккы Чөөн чүктү хостаарынче улуг сагыш човаашкынны салып турган. Россияга турган ол берге үеде партияның Төп Комитединиң айтышкынныбиле Ыраккы Чөөн чүкче боочепсек чүдүрген поездилер шуужуп турган. Совет улустуң эң дээре ооллар, кыстары —коммунистер, комсомолчулар, ажылчыннар болгаш тараачыннар фронтуже чоруп турганнар. Волочаевка дээш тулчуушкуннар-биле дыка хөй демиселчилериниң ады холбашкан. Оларга алдарлыг шериг начальниги В. К. Блюхер, Чөөн чүк фронтузунуң командылакчызы С. М. Серышев, партияның көскү ажылдакчызы П. П. Постышев, Хабаровск чурттуг, партизан отрядтарының командирлери Бойко-Павлов, Шевчук, Кочнёв болгаш өске-даа хөй-хөй маадырлар хамааржыр. Бо төөгүлүг тулчуушкунга Ыраккы Чөөн чүктүң бүгү областарының партизан отрядтары-биле кады Улустуң революсчу шериниң кезектери база киришкен.

...Митинг төнген. Кижи бүрүзүнге билдингир апарган. Волочаевка хүннериниң дугайында ырыны оркестр күүсеткен. Ол изиг тулчуушкуннар дээш өлген дайынчыларның тураскаалынга дириг чечектерни салган. Бо тейниң кырында акы-дуңма хөөрүнде Волочаевка дээш тулчуушкуннарның киржикчилери, Улустуң революсчу шериниң дайынчылары — 118 кижи мөңге «удуп» чыдар. Совет кижилер оларның тураскаалын мөңгежиткен. «Хүннүнде бо тейже он-он, чүс-чүс, а харын-даа муң-муң кижилер кээп, оларның тураскаалынга чечектерни салып турар» деп, тураскаал — музейниң ажылдакчызы биске ынчан чугаалаан чүве.

Бо тураскаалдың чанынга пионерге чаа киргеннерге кызыл галстуктарны баглаар, Ленинчи комсомолдуң хүрээлеңинге киргеннерге комсомол билеттерин тыпсыр. Шериг хөрээн эрттирери-биле чоруур дээн аныяктар Төрээн чуртун ыдыктыг камгалаары-биле даңгыраан маңаа бээрлер. Тураскаал-музейниң ишти улуг, делгем эвес-даа болза, Волочаевка тулчуушкуннары-биле холбашкан байлак экспонаттарлыг. Маңаа ол тулчуушкуннарның киржикчилери-биле ужуражылгалар үргүлчү эртер.

Улустуң революсчу шериниң Кол командылакчызы В. К. Блюхериң дужаалындан ушта бижилгени ханада аскан болду. Ында мынча деп бижээн: «Волочаевка дээш берге тулчуушкуннарның хүннеринде чонуң эрес-маадырлыг ооллар, кыстарындан дыка хөй кижи маадырлыы-биле өлген. Оларның аттары революция, улустуң хөрөө дээш бистиң демиселивистиң төөгүзүнүң эң чырык арыннарынга бижиттинер ужурлуг. Өлгеннериниң мага-боттарын Июнь-Корань даанын кырынга акы-дуңма хөөрүнге орнукшуударын дужаадым. Ол хөөрүнүң кырынга тураскаалды тудар ужурлуг». Командирниң ол дужаалы күүсеттинген. Тураскаал-музейниң демдеглелдер дептериниде чонуң арттырын каан чылыг сөстери хөй. Даштыкы аалчыларның бижээн үүлдери база эвээш эвес. «Ыраккы Чөөн чүктүң совет аныяктары Волочаевка маадырларының хөрээн чедиишкиниг уламчылаар дээрзинге бүзүрээр мен» деп бижикти тураскаал-музейниң демдеглелдер дептериниде италия чогаалчы Клаудио Фрекасси арттырып каан.

Тейниң кырында Кызыл тук өшпес от ышкаш чалгаан турар. Чүс-чүс чылдар эртер-даа болза Волочаевка тулчуушкуннарының маадырларының бо тураскаалынче, Июнь-Корань даанче чонуң баары кажан-даа үзүктелбес. Оларның эрес-маадырлыг чоруу — амгы үениң, келир үениң аныяктарының амыдырал-чуртталгазынга үлегер-чижек болуп кезээде артар. Төөгүлүг черде амыдырал чечектелген.

М. КАЛЧАН,
Хабаровскиде партияның дээди школазының дыңнакчызы.

Ынчан база демдеглединис

Украинаның Черкаск облазының девискээринге дайынның кол-кол камгалалдарын буза таварбышаан, оларга эштиг үе-чай бербейн, ол черден үндүр сывырып чоруп турган үевис — 1944 чылдың февраль айның 22-нин хүнү турган чүве. Хостуг үеде танкадан үнүп келгеш, өрү-куду харагылап көргүлээримге, Украинаның часкы чымчак салгыны фронтуда аныяк ооллар, кыстарны чассытканзыг, оларның баштарының дүктерин аткаар-ишкээр сыйбап, хадып турду. Ол аразында бистиң ротавыстың командири капитан Александр Шашинин полканың штавынче келдирипкен турган. Удатпаанда ол чедип келгеш: «Рота чыскаалыңар!» деп команда берди. Бистер кончуг дүрген чыскаалы кааптывыс.

Командиривис биске штабтын дужаалын таныштыргаш, түс-түс взвод командирлеринге болгаш танк командирлеринге болунун дужаалын берип эгеледи. Оон мынча диди:

— Ынчаарга, ам эртен, февральдың 23-те, бистиң бүгү чурт Совет Армияның хүнүн байырлап эртер болгай, а бис база байырлап эртер ужурлуг бис — дээш, ол хүлүмзүрээш, кезек ыыт чок тур. «Канчаар дыштанып ирги бис?» деп айтырыг бисти хөлзедип турду.

Оон ротавыстың командири биске мынчаар тайылбырлап чугаалады:—Эштер, офицерлер болгаш солдаттар! Бистер Совет Армияның хүнүнге алдар кылдыр февральдың 22-де кежээкинин 7 шак 30 минута турда дайзынның мурнуку шугумунче шаап халдаашкынны кылыр бис. Сорулга болза, моон 20 км хире черде Ямболь деп хем бар. Ол хемниң бо талазында быжыглаттынган дайзынның күжүнге согугну бербишаан, бистиң уувуста хөй чурттакчылыг 3 суурну бо дүне хостаар ужурлуг бис. Ынчангаш ам даарта, февраль 23-те, Ямболь хемнин үнүнга штабтан дужаал келгижеге камгалал тудар сорулгалыг бис.

Дужаалды күүседири-биле түс-түс туруштарывысче үнүпкен бис. Ийи чартык километр хире чорувуста дайзынның янзы-бүрү хемчээлдиг үгер-бооларының, пулеметтарының, миномёттарының, автоматтарының октары ында-мында частып-ла эгеледи. Бистер-даа танкавыс, пушкавыс, пулеметтарывыс-биле удур бооларывыс-ны, бурунгаарлап-ла ор бис. Аткылажыышкын үзүктел чок. Оон 5 км хире кончуг дүрген бурунгаарлап келдивис. Канчангаш-ла көөрүвүсче баарывыста оңгудан 60 ажыг немец солдаттар холдарын көдүрбүшаан, дужун бердилер. Кезек солдаттар туттурганнарны штабче чедирип чорупканнар.

Штабтың биске берген дужаалын өзугаар үш суурну хостааш, Ямболь хемниң үнүнга камгалалды чаза таварааан бис. Ада-чурттуң дайынының кадыг-берге чылдарында бистер Төрээн чуртту, совет чонну камгалавышаан, Совет Армияның хүнүн 1944 чылда тиилелге-биле ынчаар демдеглеп эрттирген бис.

Х. ЧҮРГҮЙ-ООЛ,
Совет Эвилелиниң Маадыры.

Маадырлыг чорук

«АДААМДА УЛУС БАР-ДЫР...»

Ооң сөолгү сөстери магнитофон лентазында артып калган. 14 шак 45 минута 23 секунда турда Николай Осипов агаардан:

— Моторнуң ажылдаары үзүктелип эгеледи — деп плеткээн.

— Ацгылаар клапаннарны хааптыңар!

— Хаап каан мен, үзүктелбишаан хевээр.

Самолёт сокаал чок-ла чавызап эгелээн. Черден чаа дужаал дыңналган:

— Катапульт парашюду-биле халый берицер!

— Силерни билдим. Самолётту бичин чайлады берейн, адаамда улус бар-дыр.

Николайның сөолгу сөстери бо. Ол 21 харлыг комсомолчу. Торуттунген, өскен черн Кемерово областың Прокопьевск хоорайынга тудугга ажылдап тургаш, аэроклубту ол доосканы.

«...Аэроклубту чедиишкиниг доосканы, шеригниң ужар чүүлүнге баарын шуут шиитпирлээн мен...» деп, ол допчу намдарынга бижип чораан. Ол-ла күзелин өзугаар ужар чүүл училищезин доосканы. чурттуң агаар камгалалының ужудукчуу болган.

Николай амдыы чаа тренировкалап ужудуп үнгеи. Каяа-даа часкы үеде кандыг ийик. Тараажылар шөлдерде, а суурларының хереженнери огородтарында ажылдаан, кудумчуларда чаштар эңмежок — школачыларның часкы дыштанылгазының үеи... Николай бо бүгүнү көрүп, магадан чорда, моторлары ажылдавастап, самолёт чавызап эгелээн. Агартыр чугайлап каан бажыңчыгаштарлыг суур бо келген. Огородтарда ажылдап турган хереженнериниң, кудумчуда школачыларының самолётче кайгаан арыннары Николайга тода көстүр турган. Ол аразында амдыы чугаа рация дамчыштыр бооп турган. «Халый берицер...», «Бичин чайлады берейн. Адаамда улус бар-дыр».

Комсомолчу Осипов самолётту чайладып шыдаан, ынчалзажок самолёттан халый бээр чай албаан. Суур ындынга самолёт кээп дүжери билек частыышкын болган.

А. КЕРАШЕВ.

Майкоп хоорай.

Хөй ургларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаннаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнзөзинден таңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Тос ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сержин Достаковна Күжүгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Күжүгет Ламажыковна Чылбак — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Сегбеевна Иргит — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Довчагмаа Кармаевна Хертек — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Каадыр Чымбаевна Хертек —«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сайын Дашовна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дыска Иргитовна Амбар—Бай-Тал библиотеказының ажылчыны.

Далаа Хертековна Бадын-оол — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Будаа Салчаковна Очур — Кызыл-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Чыгаымаа Сыынаковна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Барынмай Мидирейовна Артына — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Дарыймаа Дамбый-ооловна Иргит—«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Тамара Дугановна Күжүгет —«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Мандыл Ооржаковна Маадыр-оол — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Дуйгун Матпыштайевна Матпыштай — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Долзат Ламажыковна Салчак — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-саар Адыг-ооловна Салчак — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Болатмаа Болатовна Хертек — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Шаймар Чапайевна Чалзын —«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Салчаковна Имит — Кызыл-Даг ортумак школаның ажылчыны.

Сесенмаа Довгун-ооловна Күжүгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Белек Иргитовна Саая — Кызыл-Даг суурда өг-бүле ээзи.

Сарыг-Тараа Хертековна Соржу— Шүйда ургулар садының ажылчыны.

Бакмаа Содунамовна Хертек —«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Сарыг-Тараа Иргитовна Хүрен-оол — Кызыл-даг суурда өг-бүле ээзи.

Сенденмаа Камаевна Шожал — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Деспижек Чамыяновна Күжүгет — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ичиндей Семис-ооловна Күжүгет — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Шожут Сотпаевна Хомушку —Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чечекмаа Макпаановна Монгуш — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Солун-кыс Сотпаевна Ооржак — үс заводунуң ажылчыны.

Хомушку Мижитейовна Өшкү-саар — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Екатерина Васильевна Норенко — кежээки техникумнуң ажылчыны.

Индирмаа Шиниовна Саая — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Тонай-кыс Аргановна Сарыглар—Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Монгуш Дашовна Серээ — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Димит Хереловна Соян — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Білчий Донгураковна Хертек — Хөнделең суурда өг-бүле ээзи.

Анааштай Данзыновна Хомушку — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

КАА-ХЕМ РАЙОН

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Агафья Тимофеевна Голодина— райпо ажылчыны.

Анна Косиновна Даваа — «Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Зоя Салчаковна Ананды — «Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОН

Тое ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Уйнукай Донгаковна Дадылы—Торгалыг суурда өг-бүле ээзи.

Сүгдүржеп Шангышовна Кара-Сал — Саглыда ургулар садының ажылчыны.

Дукулдай Макышпайевна Куулар — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Силинмаа Чамзырыновна Бюрбю — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Дамдыновна Даржаа — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Багын Ашаковна Кара-Сал —«Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Натпит Кууларовна Донгак — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Александра Кечил-ооловна Монгуш — «Коммунизиче орук» колхозтуң колхозчузу.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Үйнук Монгушовна Күскел-оол — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Намчалбаа Дугакчаповна Тумат — Торгалыг суурда өг-бүле ээзи.

Дембирель Чүльдүмовна Шойдак — Бора-Шай медпунктузунуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Нюра Ирбис-ооловна Бириней — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Роза Түлүшовна Давын-оол — Торгалыг ортумак школаның ажылчыны.

Кара-кыс Далаевна Дүпчүн — Торгалыгда ургулар ясли-садының кижизидикчизи.

Ак-кыс Сүсүг-Көковна Иргит — Саглы суурда өг-бүле ээзи.

Бичин-Уруг Ооланкечна Куулар — Саглы суурда өг-бүле ээзи.

Кара Даржаевна Куулар — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Калгажыковна Ооржак — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Мажык Кара-Саловна Очур —«Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Чечек Копчукпановна Сат—Бора-Шайда ургулар садының ажылчыны.

Тас Түлүшовна Чымбалак—«Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

ТАНДЫ РАЙОН

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анна Мартемьяновна Кочега — Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

Суван Танзыновна Куулар—Межегей суурда өг-бүле ээзи.

Чеди ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Калдар Балзановна Монгуш — «Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Апрель Байкараевна Ондар —«Элегес» совхозтуң ажылчыны.

Тас Иргитовна Самбуу—«Элегес» совхозтуң ажылчыны.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ида Карловна Гетт—райпо ажылчыны.

Аппык-кыс Бадыевна Доптуг-оол — «Элегес» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Пиче-ооловна Арнак —«Революцияның чалбыыжы» колхозтуң колхозчузу.

Агрипина Степановна Максуновна — «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң колхозчузу.

Апайбан Күдерековна Оюн —«Революцияның чалбыыжы» колхозтуң колхозчузу.

Часыдай Васильевна Оюн —«Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Марташ Долаановна Шалык —«Элегес» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Тое ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Елизавета Николаевна Бегзи — Кунгуртуг суурда өг-бүле ээзи.

Сее ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сепий Саваевна Чаш-оол — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Алды ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Надежда Чигжитовна Идам—Кунгуртуг сес чыл школазының повары.

Галина Сечиевна Монге — «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Білчитмаа Бажеевна Тере —«Тере-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Беш ургуну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Шываковна Сандак — Кунгуртуг суурда өг-бүле ээзи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай,
1972 чылдың март 31.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Болгарияның эртем ажылдакчылары чурттуң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге улуг салыышкынын киирип турар. Олар экономиканың чугула хөй айтырыгларын шиитпирлеп турар. Бүгү эртем ажылдарының 75 хуузун бүдүрүлгеге нептередип турар.

ЧУРУНТА: харылзааның эртем-шинчилел институдунуң белүк ажылдакчылары. Олар таарыштырылгалыг сайзыраңгайжыткан автоматтыг телефон станциязының төлевилелин ажылдап кылган.

Централ фото-СЭТА.

КИЛЕҢНИГ УДУРЛАНЫЫШКЫН

Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының Совет комитеди меделгел кылып, Вьетнам Демократтыг Республиканың девискээрин агаардан болгаш далайдан араатанзыг ёзу-биле үргүлчү бомбалаарын катап эгелээн америк дайынзыракчарының кемниг үүлгедиглериге килеңниг удурланыышкынны совет хөй-ниитиниң калбак бөлүктериниң өмүнзөзинден илергейлээн.

Агрессорларның кемниг үүлгедиглери совет кижилериниң килеңниг сеткил-сагыжын хайныктырган деп, меделгелде чугаалаан. Совет хөй-ниити Индий-Кыдаттың чурттарында агрессорларның дээрбечи үүлгедиглерин доп-дораан соксадырын негеп турар.

(СЭТА).

Күчүлүг согуг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның патриоттары АКШ-тың Дананга улуг шериг-агаар баазазын ракета-биле боолаан. Ооң түнелинде 20 хире америк самолёт болгаш вертолёт сандан үнген деп, АП агентилел Сайгондан дыңнаткан.

УЖУДУУШКУНДА «АПОЛЛОН-16»

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Апрель 16-да Каттышкан Штаттар Джон Янг, Чарльз Дьюк болгаш Томас Маттингли дээр үш космонавтарлыг «Аполлон-16» космос кораблин Айже салып үндүрген.

Апрель 16-да Москваны-биле 23 шак 28 минута турда, ол Айже угланыышкынның ужудуушкунунче шилчээн.

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР

«ТАЙБЫҢ ШАВАР ХАЛДААШКЫН» ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң партияның XXIV съездизиниң индиринден көдүргени, тайбының совет программазы делегейниң амгы харылзааларының чугула фактору апарган. Чер бөмбүрзээниң эң-не янзы-бүрү политиктиг бөлүктериниң төлээдекчилери ам харын шак ындыг түнелди кылып турарлар. ССРЭ-ниң болгаш Ирак Республиканың аразында найырал база кады ажылдажылга дугайында керээниң ужур-дузазын үнелеп көрбүшаан, Франс пресс агентилел чери «ол керээге ат салдынганы партияның чыл мурнунда болган XXIV съездизинин соонда Совет Эвилелинин калбарты берген дипломаттыг шавар халдаашкынның ачызында чедип алдынган бүүрелдиг түнелдериниң чаа үлегер-чижээ-дир» деп онзалап демделгээн.

Совет партия-чазак төлээлериниң Иракка чораанының түнелдерин делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизи хамыктың мурнунда делегей социализминиң болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннин өзүп турар сырый каттыжышкынының чаа бадыткалы кылдыр көрүп турар. «Керээни чарганы үүгле ирак улустуң амыдыралынга эвес, харын бүгү араб чурттарының улустарының амыдыралынга төөгүлүг эң чугула болуушкун болуп турар» деп, Багдадтың «Аль-Джумхурия» солуну бижээн. «Совет-Ирак керээ Чоокку Чөөн үүкке тайбыны быжыглаарынга боттуг салыышкыны киирип, ол районнуң чурттарының ёзулуг хамаарышпас чоруун камгалап алырда болгаш оларның бот-эргезинге кыжаныышкынны чедиишкиниг ойтур шаварда ол чурттарга дузалаар» деп, Индияның «Пэтриот» солуну демделгээн.

Национал хамаарышпас чоруун чаалап алган күүрүнелер-биле ССРЭ-ниң өске-даа керээлери ышкаш, совет-ирак керээ ийи чурттуң эрге-ажыктарынга бүрүн дүжүп турар. Совет Эвилелиниң деткимчезибиле национал нефть ажылагыйының үндезиннерин Иракка тургусканын байырлап турарының үезинде бир керээге ат салганы кайгамчык солун факт-тыр. Нефть—Ирактың кол байлаа-дыр. Ирак нефть делегейниң «Ирак Петролеум компани» дээр эң улуг нефть монополиязынга үптедип, ооң байышкынының үндезини болуп келген.

Ол компанияның Иракка кандыг-даа хамаарылга чогу билдингир болгай. Ооң акциларының 95 хуузу сураглыг даштыкы монополияларның холунда турар. Араб күүрүнелерде депшилгелиг ёзу-чурумнарының быжыгын турары ол чурттарга даштыкы монополияларның тергиделинин болгаш күчүтүрүүшкүнүүн үезин, араб улустарны көрүштүрбес дээр чоруктуң үезин, хан төгүүшкүннериниң, политиктиг коргудуушкуннарының, хээлилээшкиннериниң үезин чок кылыр, монополияларның тура-соруун күүседип, улустуң эрге-ажыктарын садып келген чалча эрге-чагырганың үезин чок кылыр апаар.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ БОТТУГ ДҮЖҮРЕРИНГЕ САЛЫЫШКЫН

Бактериологтуг чепсекти ажылдап кылырын, бүдүрерин болгаш курлавырларын мөөннээрин хорудгаар база ол курлавырларны узуткаар дугайында дугуржулгага апрель 10-да байырлалдыг ат салганы тайбының совет программазын боттандырарының оруунга чугула базым болган. Ол дээрге Азияның, Африканың, Европаның болгаш Латин Американың хөй-хөй күүрүнелери-биле демниг хөделип келген социалистиг чурттарның үр болгаш идепкейлиг күжениишкиннериниң түнели-дир. Делегейниң хөй-ниитизинин чаңгыс эпсеткилдиг үнелеп көргенин ёзугаар алырга, Москвага, Вашингтонга болгаш Лондонга чаңгыс үеде ат салдынган ол дугуржулга чепсеглениишкинни боттуг дүжүрерингe салыышкын болур.

Онза айыылдыг чепсектен кижи төрелгетенин ол дугуржулга адырып ап турар-дыр деп, ГДР-ниң даштыкы херектер министри О. Винцер меделгээн.

Бактериологтуг чепсек дугайында дугуржулга — делегейниң улуг болгаш дээштиг документизи-дир. Ында үүгле политиктиг болгаш моральдыг будуштуң норма-чижиктери кирип турар эвес, харын аңаа ат салган күүрүнелер бактериологтуг чепсектиң бүгү-ле мөөннеттинген курлавырларын шуут чок кылыын азы оларны тайбың сорулгаларга таарыштыр ажыглаарын оларга база хүлээдип турар. Ооң-биле чергелештир дугуржулганың киржикчилери бактериологтуг чепсекти хоругдаар талазы-биле өргежок чугула хемчеглер көрдүнген боттарының хоойлуларын хүлээп алыр ужурлуг.

Бактериологтуг чепсек дугайында дугуржулга ат салганы чепсеглениишкинни дүжүрерининг өске айтырыгларын шиитпирлээринге база идиг берип, социалистиг чурттар баштаан «тайбынга ынакшылдыг күштер чаңгыс аай хөделип турган, хөй үүлдерни чедип ап болурун бүгүдеге көргүзүп турар» деп. Чехословакияның «Руде право» солуну онзалап демделгээн.

УЗУТКААШКЫННЫҢ ПОЛИТИКАЗЫ

Вашингтоннуң «тайбынга хандыкшылдыг бис», дээр меделгели чогум кандыгы деп чүвени Индий-Кыдатта сөөлгү болуушкуннар бүгү делегейге база катап көргүскен. Индий-Кыдатка «оожургалды» болдурарының аргазы «вьетнамчыдар чоруку» ол-дур дээрзин көргүзер дээш тонна-тонна будукту чарыгдаан болгай. Америк бомбаларның болгаш үгербоо октарының частыышкыннары чаңгыс-даа хүн соксаал чокка диңмиреп турар үеде найысыладын «Вашингтон пост» солуну безин «вьетнамчыдар чоруктуң» авторлары үш чыл дургузунда Индий-Кыдаттың кырынче үш миллион тонна бомбаларны октаан, ол дээрге «кижи төрелгетенниң төөгүзүнде ол хире хөй бомба октаттынмаан» деп миннип бижигр ужурга таварышкан. Ол бүгүнү «дайынны кызырары» дугайында хоозун чулчуруушкунну кылып тура-ла үүлгедип турарын солун айыткан.

Вьетнамның тайбын суурларының болгаш хоорайларының кырынче «дыка хөй, 700 самолёттар ужудуп чоруткан» деп солун демделгээн. Ол медээни тайылбырлап биживишаан, англи солун «Дейли телеграф» оларның аразында бирээзи-ле 30 тонна бомбаларны чүктээр аргалыг «B-52» дээр стратегтиг бомбардировщиктер барын база айыткан. Америк командылал чери үүгле шериг туруштарынче согуг кылып турарының дугайын чулчуруп турза-даа, америк ужарчүүл тайбың хоорайлар болгаш суурларга удур, хамааты чонга удур араатанзыг дайынны кылып турар. Ынчангаш «вьетнамчыдарының» политиказы дээрге-ле, ол чурттуң улузун хелбээзи-биле узуткаарының политиказын херек кырында боттандырып турары ол болуур-дур.

Боттарының төрээн чериниң хосталгазы дээш маадырлыыбиле демисежип турар эрес-дидим вьетнам улусту америк империалистер өлүрүкчү чоруктуң болгаш кижилерни масалыы-биле өлүрүп узуткаарының дузазы-биле дискек кырынга сөгүртүп, чалындырарын оралдажып турарлар. Вьетнам Демократтыг Республиканы бомбалаарын катап эгелээринин мурнунда Вьетнам талазы-биле Парижте боп турар чөвүлел хуралдан АКШ-тың төлээлериниң ойталааны ынчангаш таварылга эвес. АКШ-тың камгалал министри Лэйрдтиң ВДР «Парижке чугаалажышкынарга беленин шуут илереткижеге чедир» бомбалаашкыны үргүлчүлээр апаар деп кыжанганы база таварылга эвес. Лэйрдтиң чугаалазынбиле алырга, ол дээрге Вашингтоннуң туралаан негелдезинге кирген чугаалажышкынарны кылыры ол болур.

Америк чазак Индий-Кыдаттың айтырыын дайын чоруудулгазының дузазы-биле шиитпирлээрин каш удаа оралдажып келген, ынчалза-даа ол чорук ыяап-ла буураашкынга таваржып турган. Хосталга деп чогум чүл ол дээрзин карааа-биле көрген улустуң турасоруун сый шаап шыдаар ындыг күш кайда-даа чок. Америк эжелекчилериниң болгаш оларның чалчаларының агрессиязын ойтур шаап турар вьетнам патриоттарның чедиишкиннери ол дугайын тодаргайы-биле чугаалап турар. «Соңгу Вьетнамга удур күштүг бомбалаашкынны кылырын катап эгелээн чорук курраг чер кырында айыылдыг байдалды черле орталандырып шыдавас, ынчангаш америк шериг күжүн ынчаар ажыглаар болза Ханойну бүгү делегей улам күштүү-биле деткиир болгаш сагыш-сеткил каттыштырар чорукту болдурар апаар» деп «Нью-Йорк таймс» ажыы-биле миннип бижээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның тайбың талазы-биле чедиү үүлдерден тургустунган саналдарынга үндезилээш, чугаалажыышкынарны кылып турган вьетнам айтырыын шиитпирлээн кара чаңгыс боттуг, шын арга ол болур.

АЛБАДААШКЫННЫҢ ПОЛИТИКАЗЫ ШАК ДҮШКЕН

Вашингтонда америк күүрүнелер организациязының Кол ассамблеязының эзелчеглиг сессиязы боп турар. Чоокта чаа-ругдаар талазы-биле өргежок чугула хемчеглер көрдүнген боттарының хоойлуларын хүлээп алыр ужурлуг.

Бактериологтуг чепсек дугайында дугуржулгага ат салганы чепсеглениишкинни дүжүрерининг өске айтырыгларын шиитпирлээринге база идиг берип, социалистиг чурттар баштаан «тайбынга ынакшылдыг күштер чаңгыс аай хөделип турган, хөй үүлдерни чедип ап болурун бүгүдеге көргүзүп турар» деп. Чехословакияның «Руде право» солуну онзалап демделгээн.

Вьетнамның тайбын суурларының болгаш хоорайларының кырынче «дыка хөй, 700 самолёттар ужудуп чоруткан» деп солун демделгээн. Ол медээни тайылбырлап биживишаан, англи солун «Дейли телеграф» оларның аразында бирээзи-ле 30 тонна бомбаларны чүктээр аргалыг «B-52» дээр стратегтиг бомбардировщиктер барын база айыткан. Америк командылал чери үүгле шериг туруштарынче согуг кылып турарының дугайын чулчуруп турза-даа, америк ужарчүүл тайбың хоорайлар болгаш суурларга удур, хамааты чонга удур араатанзыг дайынны кылып турар. Ынчангаш «вьетнамчыдарының» политиказы дээрге-ле, ол чурттуң улузун хелбээзи-биле узуткаарының политиказын херек кырында боттандырып турары ол болуур-дур.

Боттарының төрээн чериниң хосталгазы дээш маадырлыыбиле демисежип турар эрес-дидим вьетнам улусту америк империалистер өлүрүкчү чоруктуң болгаш кижилерни масалыы-биле өлүрүп узуткаарын оларга база хүлээдип турар. Ооң-биле чергелештир дугуржулганың киржикчилери бактериологтуг чепсекти хоорадыгдыг чепсектен ажыглаарын дугурушаан.

Беш чылдың ийиги чылында тараа культураларын 5250 гектарга тарыыр, ооң гектар бүрүзүнге онааштыр 10,2 центнер, 3228 гектар кызыл-тастың гектарындан-на 11 центнер дүжүттү өстүрер. Ол ышкаш мал чеми болгаш ногаа культураларын элбеди тарыырын, оларның дүжүткүр чоруун бедидерин база планнаан.

— Бистиң бригада суггаттыг черге 680 гектар тараа-дүүштүр ажылд

135 ЧЫЛ ЭРТКЕНДЕ

Улуг орус шүлүкчү А. С. Пушкиннің ,холу-биле бижээн тос чагааны болгаш бир чогаалды, ниитизи-биле үнелиг 37 арын бижээн үүлдү шүлүкчүнүң чогаал ажылының шинчилекчилери тыпкан болгаш ССРЭ-ниң В. И. Ленин аттыг Күрүне библиотеказынга дамчыдып берген.

— Ол арыннарга бижээн үүлдү А. С. Пушкиннің чогаалдарының чыындыларынга чара парлаанын билир турган бис, ынчалза-даа «ол үүлдерни хол-биле бижээн арыннар кайдаазы ам-даа билдиннес» дээн тайылбыр оларга тургулаан — деп, хол-биле бижээн чогаалдар киллизиниң эргелекчизи С. В. Житомирская чугаалап турар.

Ам оларны тып алганы бодур. Сөөлзүредир Бенкендорфтуң секретары апарган лицеист оол Н. Миллерге шүлүкчүнүң даалаш-биле бижээн дөрт чагаажыгажын, 1834 чылдың июль 4-те В. А. Жуковскийге бижээн кончуг чугула бир чагааны, Бенкендорфтуң адынга бижээн дөрт чагааны хынамчалыг шинчилеп көрүп турар бис. Бенкендорфка сөөлгү чагааны 1836 чылдың ноябрь 21 деп демдеглээн. «А. С. Пушкиннің саазыннарының арызындан тыпкан болгаш граф Бенкендорфка 1837 чылдың февраль 11-де эккеп берген» деп, ооң үстүү азыынга Миллер карандаш-биле бижээн. «Үймээн дугайында демдеглелдер» деп хол-биле бижээн чогаалдың 17 арны оларның арызында кирген. Ооң даштыкы картынга Миллер мынча деп бижээн: «Пугачёв үймээнинің төөгүзүнге» А. С. П-ниң бижээн тайылбырлары (оларны парлалгаже киирбейн, хаанга көргүскен).

Үстүнде адаан бүгү материалдарны Миллерниң бижээнинден дүжүргенин ёзугаар 1859 чылдан эгелеп, аңгы-аңгы үеларде парлагылаан. Ынчангаш оларның хол-биле бижээн хевирлери Миллерниң архивинде артыан, кажан-бир шагда тыпты бээр боор деп идегел бар турган. Шүлүкчүнүң чогаал ажылының шинчилекчилери ол архивти тыварын оралдашса-даа, тып чадашканнар.

П. И. Миллер 1832 чылдан 1844 чылга чедир каргыс шагдааларның ол баштыңчызының секретарының хүлээлгезин күүседип турган. Пушкиннің аңаа бижээн чагааларын-даа, ооң холунга кирген шүлүкчүнүң өске-даа демдеглелдерин даштынга «Чогаал аймаа» деп ат бижээн папка иштинге суп ап турганы илерээн. Ол өлген соонда, «Пушкиннің папказы» ооң архиви-биле кады төрелдеринче шилчээн.

1945 чылда ол архив Москва чурттуг, Миллерниң уруунуң уруу чээниниң эжи А. П. Голубеваның холунга кирген. 1947 чылда ол Литература музейинге ук архивти дужаар хире бодалдыг келгеш, билдиннес чылдагаан-биле дужаавайн чоруй баарга, ооң адрези билдиннейн барган. А. П. Голубева өлген соонда, ооң дүңмазы Олимпиада Петровна Голубева «Пушкиннің папказын» сонуургап көре берген болгаш Пушкиннің холунуң үжүүн танып, В. И. Ленин аттыг библиотекаже телефоннаан болгаш ол демдеглелдер ылап-ла А. С. Пушкинге хамааржыр дээрзин тодараткан.

— Улуг орус шүлүкчүнүң олгениниң соонда 135 чыл эрткенде, ооң хол-биле бижээн үүлдерин тыпкан чорук шүлүкчүнүң амыдыралының болгаш чогаадылга ажылының сөөлгү чылдарын шинчилеп көөрүнге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. П. Миллерниң архивинден төөгүчүлерге болгаш литературоведтерге сонуурганшы өске-даа документилер тывылган — деп, С. В. Житомирская түңнелинде чугаалаан.

П. КОСОЛАПОВ,
СЭТА-ның корр.

АНЫЯК ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТЕР

Областың В. И. Ленин аттыг пионер организациязының бюрозунуң хуралы болган. Совет патриотизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң ёзузунга аныяк ленинчилерни кижизидериге пионер организацияларының ролюнүң дугайын аная чугаалашкан.

Үстүнде айтырыг талазыбиле Эрзинде районуң пионер организациязының удуртукчузу Ламажаа Биче-ооллуң саналында ажыктыг солун үүлдер бар. Нарын ортумак школазында интернационалчы клубтуң ажылы солун. Клуб сес секциялыг: чагаалакырының, пионер организацияларының амыдыралының, журажылгаларының, информацияның дээш ооп-даа өске. Чагаалажылга секциязы солун ажылды чорудуп турар. Харьков, Донецк, Кустанай болгаш Орджоникидзе хоорайларның пионерлери-биле хамаанды тургускан. Кол-ла үве — аныяк өңүнүктериниң ажыл-херектериниң талазыгле дуржулга солчулгазы. Ооңгу Осетиядан уруглар шүүктерни, ырларны чагыдыпган. Найырал кежээзинге четин ырларны ырлап, шүлүктериниң очулгазын номчаан.

Эрзениниң пионерлери өртектиг конкурттерни көргүскен, тайбың фондузунче 125 рубльди шилчиткен. Хавойда уруглар госпиталынга херегээр эм үнүштерни чыгган.

Кызылдың пионерлериниң ажыл-херектериниң дугайын Анна Абросимова хуралга илеткээн. «Тайбың болгаш чаңгыс эп», «ССРЭ мээң адаччуртум» деп маршруттар-биле ажылдың кол ужур-утказы уругларның интернационалчы кижизидилгезинче угланган. Даштыкыда уругларның амыдырал байдалын, пионер организацияларының, эвилелдешкен республикаларның тургустунган төөгүзүн, оларның культуразын, амыдырал чаңчылдарын пионерлер сонуургап турар. Интернационалчы клубтарның ажылы боже угланган.

Кызылдың № 14 школазының алдыгы классчылары Азербайджан ССР-де уруглар-биле харылаанды тургускан. Ийи чыл дургузында чорудуп келген ажылдың түңнелинде чыышты арттырген. Уруглар азербайджанларның хеп-сыын кеткеш, ырларын, шүлүктерин, танцыларын, оюнларын күүсеткилээн.

Кызылдың барык шупту пионер дружиналары Польшага партизан шимчээшкининиң киржикчизи, Совет Эвилелиниң болгаш Польшаның хөй-хөй орденниериниң эдилекчизи Петр Леонтьевич Мартыновбиле ужурашкан.

Хосталга, хамаарышпас чорук дээш демисежин турар улустар-биле эп-сеткил каттыштырылгазын Кызылдың пионерлери чугула деп санаан турар. Пионерлериң хөй-хөй ажыл-херектери, митингилери, кежээлери болгаш делегелгелери демисежин турар Вьетнамга тураскаатынган. № 7 школаның пионерлери Вьетнамның уругларынга ойнаарактарны чыгган чоруткан. Ол ышкаш Анджела Дэвисти хостаарынче кыйгырган митингилер, радиодамчыдылгалар, чыыштар, шугум чыскаалдары ооң төрүттүнген хүнүнде школа бүрүзүнге болган. Кызылдың бүгү пионерлериниң мурнундан телеграмманы чоруткан: «Тыва АССР-ниң пионерлери төрүттүнген хүнүң-биле Силерге байыр чедирип тур, Анджела! Эрес-дидим Анджела, сээн-биле кезээде кады бис. Тайбың күзеп тур бис. Силериниң хосталыларынарга бүүрөп тур бис!».

Школачыларның бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезип чап-чаа түңнээн. Школа-интернаттың, № 7, 14, 2 школаларның концертте бедик идеалыг, интернационалчы ужур-уткалыг эрткен. Ылаңгыя түңнел концерт солун арткен. Төрээн чуртувустуң калбак делгеми, хөй дылдарда чугаалажыышкын, бистиң хөй националдыг күрүневистиң эрес-шудургу ажыл-ишчи кижизи каракка чуруттупуп көстүп келир. Хүндүлээчел тыва улус аалчыларын уткуп турар. Бөгүнгү чедиишкиннерни көргүзер мурнунда аар-берге эрткен үени тодаргай көргүскен. Күрүне шаңналының лауреады С. К. Токаның «Араттың сөзү» тоожузундан үзүндүнү көргүскен.

Хөй националдыг совет өгбүленің хеймери — тыва улус улуг байырлалга акыдуңма бүгү республикаларның төлээлерин чалаан. Кызылдың № 14 школазының концертиниң түңнел көргүзүүнде найыралдың, аас-кежиктиң темазы эң-не көскүзү-биле илерээн. Көрүкчүнүң мурнунда өң-баазын чечек шыпкан делгем шол. Тааланчыг аялгалар бот-боттарын солуушкан. Пионержи найыралдың чечектерин танцычылар тудуп алгылаан. Өңгүр чараш хептиг оолдар, уругларның ээлгин ташпылары хөйнү кайгаткан. Совет эрге-чагырга, бистиң уругларывыстың аас-кежиктиг чалыы базыны дээш ук концертке книжи бүрүзүнүң чоргааралы хайыгган.

Чоон-Хемчик районуң Бажың-Алаак школазында пионерниң улуг вожатыйы Вера Сүзүүмей пионерлериң ажыл-ижинге доктааган. Дружинаның отряд бүрүзү бир эвилелдешкен республика-биле чагаалажып турар. Эвилелдешкен республикаларның улустарының культуразын, амыдырал байдалын өөренип танышкаш, бо талазы-биле альбомнарны кылган.

ВЛКСМ Бии-Хем райкомунуң школа килдизиниң эргелекчиси Людмила Таепкова, Кызылдың № 2 школазында пионериң улуг вожатыйы Галина Саморокова олар ук хуралга база арга-дужулга солушкан.

Интернационалчы кижизидилгени экижидер дугайында доктаалды хуралга хүлээп алган.

М. ЯКУШЕВА.

Ээнзирээн тудуглар

Булуң-Терек суурга чыл саңында-ла чаа чуртталга бажыңнары немежип турар. Чаа удугларны № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колонаның ажылчыннары тудуп, ажыглалга киирип келген.

Булуң-Терек — «Найырал» совхозтуң база бир улуг салыры. Ооң ажылчыннары мал, ер ажылын кады чорудуп, совхозтуң экономиказын хогаудеринге, күрүнеге чагыгаалгаларын боттандырарыга улуг-хуузун киирип турарлар. Салбырның кол ажылгыны мал болганда, чурттала тудуунуң калбартыры черле укула. Чүге дээрге, малчыннарны сууржуң чуртталгаже коорту шилчиткеш, эвилелгиг жылче киирер дугайында ЭКП обкомунуң IX пленумунуң доктаалын күүседири албан болгай.

Суурда Гагарин аттыг кудумчуда бирээзинге-ле ийи аал иштин чурттаар чаңгыс аай төлевилел-биле тутканы бажыңнар бар. Кадарчыларны сууржуң амыдыралче шилчидер сорулга-биле ол бажыңнарны туткан. Ында кымнар чурттап турарын, канчаар ажыглап, кадагалап турарын ап көрээлицер.

Ийи аал иштин чурттаар бир бажыңны № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колонаның ажылчыны Ч. Салчак эвилеп турган, эрткен чылын ажыл аайы-биле көжүп чоруй барган. База бир-ийи аал иштин чурттаар бажыңга салбырның механизатору Х. Байыр-оол чурттап турган, кыжын өске бажыңче көже берген. Ол бажыңнарда ам-даа чурттавайн турар. Оларның өңгалары, хаалгалары, печкалары, крышаларын шыпкан шиферлери үрелип бузулган, шалаларын улус хоорун аппарган. Бирээзинге ийи өг-бүле чурттаар 4 бажың үрелбээн-даа болза эвин турар. Салбырның баштаар чериндеги чурттаар бажың дилээн улустуң саны 40 чедип турар. Чаа туткан, эвин турар бажыңнарга чурттаар күзелдиглер хөй. Күрүне хөрөңгизиниң кадагалалыңга харыысалга чок, бар чурттала шөлүн чөп ажыглавайн турарын үстүнде чижек херечилеп турар-дыр.

Ч. ДОВАРЫШТАЙ.

ГРУЗИН ССР. Самебо суурнуң талазындан Казбектиң хевири.

И. ДВАЛИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Номчукчулар шүгүмчүлеп, саналдап тур

ПОЧТАЗЫНДАН

ГАРАЖ ЧОГУНДАН. Кыштың соогунда, чайның изиннде Барыын-Хемчик райпозунуң херининиң иштинге мотор изиндип, одаглалган чолаачылар хөй болур.

Райпода 7 автолавка, бир ГАЗ-69, 10 чүүк машиназы, ыяш соортур машина, аъшчем соортур «Москвич» дээш шупту 20 хире автомашина бар. Бо бүгү техниканы кадагалаар гараж чок. Чайның изиннге, часка куурарыш, соок кыжын моторларын эргизер дээш одагланып турда үрелип баксырап тургулаар.

1964 чылда ыяш гараж өртенгениниң 7 машина саңдап үнген. Гаражты тудуп эгелээнден бээр үр үе эрткен. Ону ажыглалга киирери ам-даа билдиннес. Тудугжулар чогундан аная турбушаан. Гаражты тудуп, машина-техниканы кадагалаарышка таарымчалыг байдалды кажан тургузар ирги?

С. ТАВА-САМБУ.

* * *

СТОЛОВАЯЛАРНЫҢ ЧЕМИ ЧАНГЫС ААЙ. Чадааныңы столоваяларында кылып турар чемниң шынары куду, чаңгыс аай. Меню-да ийзы-бүрү чемни бижээн болур. Чемненикчилер херек кырында айтыра бээрге тонгеп, азы кылдыпмаан дижир.

Столоваяларда горохтан, сүттен кылган мүнүү, хаван болгаш ипек эъдинден гуляшты белеткеп турар. Оларның децизи даңзыда бижээнинге дүүшпес. Амдан чок. Лапша, рожки, вермишель, балык эъди, картошка — бо продуктулар-биле кылган чемнер чок болгулаар.

Столоваяларда чемниң ассортиментизин бир янзы көөр дугайында райпо баштаар черинің даргазы эш Т. Сатка айтырыгны чон каш удаа тургусса-даа чогуур түүвел үнмейн келген. Дээштиг хемчегни кажан ап чорудар ирги?

М. ДҮВЕНДЕЙ.

* * *

ҮЕНИ БОДААР. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хоорту» совхозтуң Эйлиг-Хем салыры мал ажыл-агыйлыг. Чурттакчы чон база хөй.

Суурнуң чурттакчылары Шагаан-Арыгдан барып далган, хлеб, ийик-хеп болгаш өске-даа хереглелин садып алыр ужурга таваржып турар. Ол аразы 18 километр. Эйлиг-Хем магазинниң эргелекчизи Х. Чанчып бо талазы-биле пегелдеп райпо баштаар черинге тургузуп, бараан соортур машинаны дилээн. Ол айтырыгны райпо совхозче чууй каан, тодаргай харыы бээрин бербээн.

Эйлиг-Хем биле Шагаан-Арыг аразында аргыжылга часкы үеде үстүр ужурга бола таваржырын билир бис. Райпо баштаар чери боже кичээнгей салып, дарый хемчег алырын чон күзеп турар.

Д. КОМБУ.

* * *

КОНТРОЛЬГА АЛЗА. Орук аксы чер болганындан «Барлык» совхозтуң столоваязындан чемненири-биле келир аалчылар хөй болур. А столоваяның аъш-чемниң шынары куду. Чем дацзызын кесиг черде аспаан турар.

Инек, хаван эъттеринден кылган гуляшта кандыг-даа холуксаа чок болгулаар. Столоваяга эвээш сүт келир. Келген кижилерге ол чедиппейн баар, а столовая ажылдаачылары ону боттары үлежип ап турганынып таварылгалары бар.

Столоваяның ажылында мындыг четпестерниң чылдаганы чүдел? Мергежилдиг кадрлар-биле хандыртынмаанында. Ында ажылчыннар ажыл шагын барымдаалавайн турар. 12 шактан 2 шакка, 4 шактан 5 шакка чедир ажылдааш столоваяны хаалтар чаңчылдыг.

Бо хүннерде совхозтуң хову ажылдары эгелээн. Бригадаларда база столоваялар бар болгай. Ниитиниң бо чемненилге черлерине ажылдаар поварның тускай мергежилин чедип алган кадрлар чок. Хөй-ниити организациялары столоваяларда чемниң шынарын контрольдаар болза эки.

Совхозта партком, улусчу контроль болүү, ажылчын комитеди столовая ажылынче кичээнгей салыры чугула.

О. ОЧУР.

Спорт

Кабардино-Балкар АССР-ниң найысылалы Нальчик хоорайга болур РСФСР-ниң «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шүүлде маргылдаазынга киржиири-биле бистиң республиканың «Спартак» ниитилелиниң хостуг хүрешке шилиндек командазы дүүн ужудуп чорупкан.

МӨГЕЛЕР АЪТТАНЫПКАН

Команданың составы колдуунда аныяктардан тургустунган. Хоорайның № 3 профессионал-техниктиг училищениң сургуулу, хостуг хүрешке СССЭ-ниң спорт мастериниге кандидат Владимир Седип-оол, педагогика институдунуң студентилери Александр Кундан, Николай Монгуш, Лайдып Кызыл-оол, СССЭ-ниң спорт мастериниге кандидаттар Болат-оол Чөнпек, Александр Чүльдүк олар хүрежирлер.

Команданың ниити белеткели эки. Чаңгыс чер-чурттуг-ларывыска спортчу чедиишкиннерни күзээлицер.

Н. МУМБА.

Депутаттарга

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советинин 7-ги сессиязы 1972 чылдың апрель 19-та хүндүскүнүн 3 шакта СЭКП хооркомунуң хуралдаар залынга болурун дыңнадып тур.

«Хоорайның чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын болгаш санитарлыг байдалын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» айтырыгны сессиягa чугаалажыр.

ХООРКҮҮСКОМ.

Консультация

Эт-хөрөңги даңзылаарынга депутаттар киржир бе?

Хамаатылар боттарының арызында эт-хөрөңгизин үлежип турда ону даңзылаарынга депутаттарны киржир кылдыр дагаарын районнарның, хоорайларның улус судтары ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң негеп турар. Бо таварылгада судтуң негелдезин күүсекчи комитеттер болгаш депутаттар күүседир ужурлуг бе? Бо айтырыгны Советтер ажылдакчылары сонуургап турар. Аная хамаарыштыр тайылбырны бо хүнгү номерде парладывыс.

Хамаатылардың эт-хөрөңгизин даңзылаары болгаш ооң өртээн доктаадыры чүгле ону хуваажып турар үеде эвес, а өске таварылгаларда база болурун билзе эки. Судтуң шиитпирин болгаш шиитке-лин ёзугаар хөрөңги-биле төлевир төлээр апарганда ындыг таварылгада бооп болур. Суд күүсекчизи хөрөңгиниң ээзи (төлекчи) болгаш херечилер бар турда эт-хөрөңгиниң даңзылаар. Бир эвес эт-хөрөңгиниң ээзи, азы огнүң пазы четкен өске кежигүннери түр үеде аная чок турар таварылгада хөрөңгини даңзылаарда бажың эргелелдериниң азы ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң төлээлекчилериниң киржилгези-биле чорудар. Кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң төлээлекчилери чаңгыс бо таварылгада аная ыяап-ла киржирин дүрүмде көргеп. Депутатка даалга берген болаа эт-хөрөңги даңзылаарынга ол киржир хүлээлгелиг.

Хамаатылардың хөрөңгизин кажан, кандыг таварылгада канчаар үлеп болурул? Кодээ болгаш суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң, депутаттарының ролю кандыг болур ужурлугул?

Чаңгыс кижиниң хууда өңчүзүнден аңгыда, ийи болгаш ооп-даа хөй кижилерге хамаарышкан ниити өңчү-хөрөңгизин бар болгай. Ниити өңчү-хөрөңги тус-тус кижи бүрүзүнге чартыы, үштүн, дөрттүн болгаш ооп-даа өске кезектерден тургустуныр болгаш оларның кайызынга-даа хамаарыштыр доктаатынмаан ниити болур.

Ынчаарга ашак-кадай, огбүле ээлериниң кады чурттап турган үезинде садып, тып алган эт-хөрөңгизи оларның ниити өңчүзү болур. Ындыг янзылыг тывылган үүлдер өг-бүленің өске кежигүннерине (уругларына, азы алышкыларның, угбашкыларның болгаш өске-даа чоок төрелдериниң деп хемчээлдиг хамаарылгалыг) ниити эт-хөрөңги болур. Тодаргайлаарга, ада-иезин уруглары-биле кады эмеглежип турган бажың тудуп алган-дыр. Кижи бүрүзүнүң аңаа киргеп үлүг-хуузу турар. Ол бажың өг-бүле кежигүннериниң ниити эт-хөрөңгизи. Чурттала бажыңы, мал-маган, куштар, кодээ ажыл-агыйының үүрмек чепсек-хөрөкселдери колхозчу өрегениң кежигүннериниң ниити хөрөңгизи болур.

Ооң эдилекчилери ол хөрөңгини боттарының аразында чөвүлежип дугурушканы-биле чарыгдаар болгаш ажыглаарын дүрүмде айтып турар.

Ниити эт-хөрөңгиден кижи бүрүзүнге опаажыр үлүг кажан тускайлап үлээр таварылга турарыл? Ашак-кадай чораан кижилер чара бадылажып турда, колхозчу өрегениң өңчү-хөрөңгизин тускайлап, хуваажып турар үеде, азы кым-бир кижи ол өрегениң өңчү-хөрөңгизин тускайлаан үеде (өглевип, өөренип, азы өске черже доктаамал чурттаары-биле чорупканда) ол кижиниң үлүг-хуузун хуваар таварылга хөй болгулаар.

Ашак-кадай улус бадылажыышкын соонда кады чурттап турган үезиниң иштинде садып, тып алган өңчү-хөрөңгизин үлежир дээнде ону оларга дең кезекке хуваарын дүрүмде көргеп. Бо удаада күрүнениң потариалдыг (херечилеп бадыткаар) конторазы ашак-кадай улустуң кайызының-даа киргеп бижимел чоштээрел билдириишкинин ёзугаар ниити өңчү-хөрөңгини оларның үлешкениниң дугайында кижи бүрүзүнүң үлүг-хуузун бадыткаан херечилелди тыпсыр.

Бир эвес колхозчу өрегениң кежигүннери боттарының аразында өңчү-хөрөңгизиниң чеже хирезин өрегениң кайызы бир кежигүнүнге бээрин эки тура-биле дугуржуп алган болза, бо удаада өңчү-хөрөңгини боттары үлежип алыр. Хөрөңгини тускайлаан дугайын бадыткаан бижидилгени ынчан чорудар. Өңчү-хөрөңгини чеже хемчээлдиг кыдыр үлешкениниң дугуржулгазын тодаргайлап айтыр. Ол документиге өңчү-хөрөңгини үлежип үлеринге киржип турар кижилер аттарын салгаш, ону ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттинге бадыткадып бүрүткедири-биле киирер. Бо дугайын Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң дугайында Хоойлузунуң 22-ги үүлүнүң «л» кезээнде дүрүмчүдүп доктааткан.

Өңчү-хөрөңгини боттары эки тура-биле чоштээрежип үлежип азы тускайлап үзүп чадаан таварылгада ол айтырыгны үзе шиитпирлээри-биле районнуң (хоорайның) улус судунче билдириишкин киирер. Негелде билдириишкинге өңчү-хөрөңгиниң өртек-үнезин доктаадып даңзылаан актыны кожар. Ону билдириишкиниң ээзи боду тургузар. Актыны тургузарынга ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттери, депутаттарының киржилези албан эвес болгаш оларның маңаа киржилгезин дүрүм онзалап негевейн турар. Бо удаада күүском негевейн кодээ ажыл-агый депутатының бадыткаан бижидилгени ынчан чорудар. Өңчү-хөрөңгини чеже хемчээлдиг кыдыр үлешкениниң дугуржулгазын тодаргайлап айтыр. Ол документиге өңчү-хөрөңгини үлежип үлеринге киржип турар кижилер аттарын салгаш, ону ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттинге бадыткадып бүрүткедири-биле киирер. Бо дугайын Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң дугайында Хоойлузунуң 22-ги үүлүнүң «л» кезээнде дүрүмчүдүп доктааткан.

Өңчү-хөрөңгини боттары эки тура-биле чоштээрежип үлежип азы тускайлап үзүп чадаан таварылгада ол айтырыгны үзе шиитпирлээри-биле районнуң (хоорайның) улус судунче билдириишкин киирер. Негелде билдириишкинге өңчү-хөрөңгиниң өртек-үнезин доктаадып даңзылаан актыны кожар. Ону билдириишкиниң ээзи боду тургузар. Актыны тургузарынга ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттери, депутаттарының киржилези албан эвес болгаш оларның маңаа киржилгезин дүрүм онзалап негевейн турар. Бо удаада күүском негевейн кодээ ажыл-агый депутатының бадыткаан бижидилгени ынчан чорудар. Өңчү-хөрөңгини чеже хемчээлдиг кыдыр үлешкениниң дугуржулгазын тодаргайлап айтыр. Ол документиге өңчү-хөрөңгини үлежип үлеринге киржип турар кижилер аттарын салгаш, ону ажылчы чоннар депутаттарының кодээ азы суур Советтериниң күүсекчи комитеттинге бадыткадып бүрүткедири-биле киирер. Бо дугайын Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң дугайында Хоойлузунуң 22-ги үүлүнүң «л» кезээнде дүрүмчүдүп доктааткан.

Ынчаарга чамдыкта херектиг ээлери боттары күүсекчи комитеттен азы депутаттан өңчү-хөрөңгини үлээринге болгаш ооң өртек-үнезин тургузуп даңзылаарынга киржирин дилеп турар. Бо дээрге депутаттың күзелиниң хамааржыр, депутат бодунуң эки туразы-биле киржип азы киришпейн барып болур. Ону кым-даа албадап шыдавас. Мындыг дилеглерни көөрүнге депутаттар кончуг кичээнгейлиг болур херек. Маргыдаалыг айтырыгларны чөптүг, хоойлу ёзугаар шиитпирлээринге депутаттың дузазы эргежок чугула болгаш ажыктыг болур.

А. КӨШКЕНДЕЙ,
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ажылдакчызы.

Кижи болгаш хоойлу

телевидение

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер (орус дылга). 19.15 — Уругларга. Мультфильм. «Кршемилек болгаш Вохомурка Мужичок-Огневичокту кыпсыпкан».

19.25—«Ленинградтың аңша кылыр чери». Документалдыг кино. 19.45—«Бистиң планетавыс». Дамчыдылга. 20.15—«Колхида». Документалдыг кино. 20.35—Телемедээлер (тыва дылга). 20.50—Чарлаадар, рекламалар. 20.55—«Он тос харлыг турдум». Уран-чечен фильм. 22.40—23.—«Тийу Рандвийр». Телефильм.

агаар

Бөгүн республикага бүргеп, чаар. Барыын угланыышкынныг хаттыг дүргеп секундада 10—15 метр, чамдык үеларде 12—18 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы даглыг черлерге 2—7, өскелеринге 7—12 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргеп секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 7—9 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы Б. Н. КАРАШПАЙ.

КИНО

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Таарымчаның джентльменнери» 9.00, 10.45, 12.30, 14.15, 16.00, 17.45, 19.30, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ковуруг чок хем» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Рустам дугайында тоожу» (1 болгаш 2-ги кинолары) 9.20, 12.10, 15.00, 17.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сылдыстар оштес» 15.00, 19.00, «Үшке ийини кадарга» 17.00, 21.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Олум чок Кащей» 16.30, «Тоол» 18.30, 20.30 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Альба Регия» 19.00, 21.00 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Май сылдыстары» 19.00, 21.00 шактарда.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, Кызыл хооркүүскоо, Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерствоау, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң архив килдизи, «Шын» солун редакциязының, Тываның ном үндүрер чериниң коллективтери 1932 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, персоналдыг пенсионер

Оюн Танмаевич ШИРАПТЫҢ

үр болгаш аар аараанының соонда мөчээнин ханы кажыдал-биле дыңнадып, ооң төрелдериге болгаш чоок кижилериге кажыдалын илергейлен тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС — 00437

Солун неделяда 6 катап үнер